



O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI
OLIV VA O'RTA MAXSUS TA'LIM VAZIRLIGI

MIRZO ULUG'BEK NOMIDAGI
O'ZBEKISTON MILLIY UNIVERSITETI

YANGI O'ZBEKISTON IQTISODIYOTI



5

MUNDARIJA

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Шанхай Хамкорлик Ташкилотига аъзо давлатлар раҳбарлари кенгашининг мажлисидаги нутқи.....	8
Маджидов И.У. Иқтисодиётни ривожлантиришда таълимнинг ўрни.....	15
Тошматов Ш.А. Иқтисодиёт соҳасида малакали кадрлар тайёрлаш давр талаби.....	17
Умаров А. Глобаллашув шароитида минтақанинг мувозанатли ривожланиш стратегиясини шакллантириш механизми.....	20
Қодиров А. Иқтисодиёт назарияси иқтисодиёт фанларининг асосидир.....	37
Абулқосимов Х.П. Ўзбекистонда минтақавий сиёсатнинг хусусиятлари..	52
Gaibnazarova Z.T. Features of the role of human capital in the innovative development of the economy.....	59
Тагаев Б.Э. Won Il Nyoung. Меҳнат бозорида ёшларнинг иш билан бандлиги: муаммо ва ечимлар.....	64
Газиев У.А., Кадырова Д.Ш., Шакиров Т.Т., Рахимов Ш.Т. Техничко- экономические обоснования применения нового вида заполнителя.....	74
Акимниязов Т.Б. Актуальные вопросы финансирования проектов в условиях глобальной неопределенности.....	78
Абдуллаева Р.Г. Хунармандчиликда оилавий бизнесни ривожлантириш хусусиятлари.....	83
Хашимов П.З. Кадыров А.А. Особенности развития мирового рынка страховых услуг.....	91
Турсунов А.М. Ўзбекистон электроэнергетика тармоғини ривожлантиришдаги имкониятлар ва улардан фойдаланиш йўллари хусусида.....	98
Бердимуродов У.С. Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан фойдаланишни истиқболли йўналишлари.....	103
Саидрасулова Х. “Ўзбекнефтгаз” АЖ корхоналарини инвестициялаштириш ва асосий ишлаб чиқариш фойдаларининг жисмоний ва маънавий эскиришини башоратлаш.....	109
Муфтайдинов Қ. Тадбиркорлик имкониятини ошириш йўналишлари.....	122
Мўйдинов Х.А. Бозор иқтисодиёти шароитида иқтисодий хавфсизликни олдини олишда А.Смит Д.Рикардо ва Дж.М.Кейнс назарияларини ўрни.....	133

6. Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга Мурожаатномаси 29.12.2020 <https://president.uz/uz/lists/view/>

7. Добровольный национальный обзор. О реализации повестки дня до 2030 года в области устойчивого развития. С 77.

УДК: 330.342.146

ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИДА МЕХНАТ РЕСУРСЛАРИДАН
ҲОЙДАЛАНИШНИ ИСТИҚБОЛЛИ ЙЎНАЛИШЛАРИ

ПРОГРЕССИВНЫЕ ПУТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ТРУДОВЫХ РЕСУРСОВ
В СЕЛЬСКОМ ХОЗЯЙСТВЕ

PROGRESSIVE WAYS OF USE OF LABOR RESOURCES IN
AGRICULTURE

Бердимуродев У.С. (Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини
механизациялаш мутахассислари институти, PhD)

Аннотация. Мақолада меҳнат ресурсларидан фойдаланишнинг ҳозирги ҳолати ўрганилган. Фермер хўжалиқларида улардан фойдаланиш такомиллаштирилган. Меҳнат ресурсларини иш билан бандлик муҳитини ташкил этиш зарурлиги асосланган. Меҳнат ресурсларидан фойдаланиш механизми таклиф қилинган ва меҳнат ресурслари истиқболлаштирилган.

Калитли сўзлар: меҳнат ресурслари, меҳнат, бандлик, меҳнат ресурсларидан фойдаланиш, меҳнатни шакллантириш, меҳнатни такомиллаштириш, меҳнат ресурсларини истиқболлаштириш.

Аннотация. В статье изучено современное изучение трудовых ресурсов. Совершенствованы в фермерском хозяйстве использование трудовых ресурсов в фермерском хозяйстве их организации условие для обеспечения работой трудовых ресурсов. Предложены механизм привлечения трудовых ресурсов и прогнозировано их роста.

Ключевые слова: трудовые ресурсы, занятость, использование трудовых ресурсов, формирование труда, совершенствование труда, прогнозирование трудовых ресурсов.

Annotation. The article studies the modern study of labor resources. Improvements in farming use their organization as a condition for providing work for labor resources. Propose a mechanism for attracting labor resources and forecast their growth.

Key words: labor resources, employment, use of labor resources, labor preparation, improvement of labor, forecasting of labor resources.

Қишлоқ хўжалиги ҳар қандай давлат ва жамиятнинг иқтисодий-ижтимоий ривожланиши, озиқ-овқат хавфсизлиги ва иқтисодиётнинг бошқа соҳаларини хомашё билан таъминлашда муҳим тармоқ бўлиб ҳисобланади. Дунёнинг

ривожланган давлатларида, кейинги йилларда инновацион технология ва селекция маҳсулотларининг кенг жорий этилиши натижасида қишлоқ хўжалиги иқтисодиётнинг реал тармоқлари ва ижтимоий соҳалари ўртасида меҳнат ресурсларининг трансформациясига ва улардан фойдаланиш самарадорлигига ўзининг сезиларли таъсирини кўрсатмоқда. Бундан ташқари шуни ҳам алоҳида таъкидлаш лозимки, қишлоқ хўжалигида мулкчилик ва хўжалик юритиш шакллариининг ташкилий-таркибий ўзгариши ҳам меҳнат ресурслари тақсимоотида ўзига хос роль ўйнамоқда.

Глобал меҳнат ташкилоти (ILO) ҳисоботида кўра, ҳозирги даврда миллионлаб одамлар номуносиб меҳнат шартларига рози бўлишга мажбур, жумладан, "... аёлларнинг фақат 48 фоизи иш билан банд, демак, ишчи кучининг катта қисмини ташкил этувчи ушбу меҳнат ресурслари етарли даражада фойдаланилмай қолмоқда" Шунингдек, жаҳонда фаолият кўрсатаётган фермер хўжаликларининг 12 фоизи оила томонидан бошқарилгани ҳолда, оилавий фермер хўжаликлари дунёда 75 фоиз қишлоқ хўжалиги майдонларини эгаллаган. Шу боисдан ҳам, таҳлилларнинг кўрсатишича, дунё миқёсида ишсизлик даражасининг ўсиш тенденцияси кузатилмоқда.

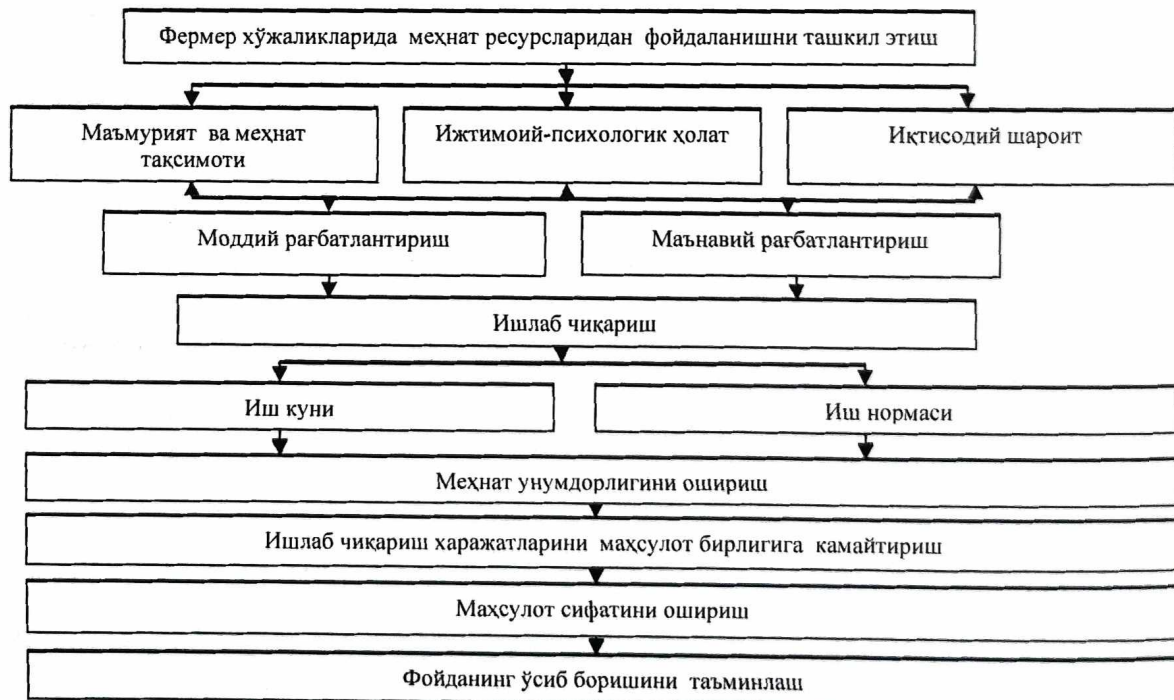
Рақамли иқтисодиёт ва технологиялар татбиқ этилаётган ҳозирги шароитда қишлоқ хўжалигини инновацион ривожлантириш стратегиясини янгилаш, меҳнат бозорини ривожлантириш, замонавий касбларни кенг жорий этиш, инсон капиталидан самарали фойдаланиш, миллий кадрлар тайёрлаш тизимини шакллантириш ва ушбу йўналишларда хорижий давлатларнинг илғор тажрибаларидан мақсадли фойдаланиш асосида қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш самарадорлигини ошириш бугунги куннинг энг муҳим масалаларидан бирига айланиб бораётганини таъкидлаш лозим. Зеро, Ўзбекистон Республикаси Президентининг Олий Мажлисга Мурожаатномасида "қишлоқ хўжалигидаги ислохотлар, ер майдонлари тўлиқ хусусий кластер ва кооперацияларга берилгани пахтачиликда ҳосилдорликни бир йилда ўртача 10 фоизга ошириш имконини яратди... камбағалликни қисқартириш ва қишлоқ аҳолиси даромадларини кўпайтиришда энг тез натижа берадиган омил бу – қишлоқ хўжалигида ҳосилдорлик ва самарадорликни кескин оширишдир" деб таъкидланган. Шу боис, таркибий ислохотлар шароитида қишлоқ хўжалиги корхоналарида меҳнатни мотивациялаш, меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланиш йўналишларида илмий-тадқиқотлар олиб бориш долзарблик касб қилмоқда.

Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 24 майдаги ПФ-5052-сон "Бандлик соҳасида давлат сиёсатини янада такомиллаштириш ва меҳнат органлари фаолияти самарадорлигини тубдан ошириш чора-тадбирлари тўғрисида"ги, 2019 йил 23 октябрдаги ПФ-5853-сон "Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020-2030 йилларга мўлжалланган стратегиясини тасдиқлаш тўғрисида"ги Фармонлари, 2017 йил 24 майдаги ПҚ-3001-сон "Ўзбекистон Республикаси Бандлик ва меҳнат муносабатлари вазирлиги фаолиятини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида"ги, 2020 йил 28 январдаги ПҚ-4575-сон "Ўзбекистон Республикаси қишлоқ хўжалигини ривожлантиришнинг 2020–2030 йилларга мўлжалланган стратегиясида

белгиланган вазифаларни 2020 йилда амалга ошириш чора-тадбирлари тўғрисида”ги қарорлари ҳамда мазкур фаолиятга тегишли бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларда белгиланган вазифаларни амалга оширишга ушбу диссертация иши муайян даражада хизмат қилади.

Меҳнат ресурслари бандлигини таъминлашда ишлаб чиқаришни модернизациялаш ва диверсификациялаш билан боғлиқ бўлиши билан бирга, унга зарур бўлган инфратузилмаларни талаб даражасида шакллантириш, қишлоқ жойларида нодавлат корхоналарини ташкил этиш ва уларнинг тадбиркорлик фаолиятини ташкилий ва молиявий жиҳатдан қўллаб-қувватлаш зарур.

Тадқиқотларимизнинг кўрсатишича, меҳнат бозорида 2017 йил 2-чорагида иқтисодий фаол аҳоли 14162,6 минг нафарни ташкил этиб, 2020 йилда 14680,6 минг нафарга, яъни 103,7 фоизга ортган. Шундан иш билан таъминланганлар 2017 йил 2-чорагида 13421,2 минг нафарни ташкил қилган, 2020 йил 2-чорагида 12736,6 минг нафарга ёки 5,1 фоизга камайган. Шу жумладан, қишлоқ, ўрмон ва балиқ хўжалигида иш билан таъминланганлар 3626,8 минг нафар 3400,7 минг нафаргача ёки 6,2 фоизга камайган. Меҳнат идораларида рўйхатдан ўтган ишсизлар 8,3 минг нафардан 73,2 минг нафаргача ёки 8,8 бароварга ортганлигини кўриш мумкин. 2020 йил республика бўйича жами 382272 та, жумладан Тошкент вилоятида 41047 та доимий янги иш ўрни яратиш режалаштирилганди. Шу жумладан, йирик лойиҳалар ва бюджет маблағлари ҳисобига яратиладиган иш ўринлари республика бўйича 21821 тани, Тошкент вилоятида 2388 тани, кичик корхона ва микрофирмаларда ташкил этиладиган иш ўринлари 244805 тани, Тошкент вилоятида 28051 тани, оилавий ва якка тартибдаги тадбиркорликни ташкил этиш ҳисобига яратиладиган иш ўринлари 115646 тани, Тошкент вилоятида 10608 тани ташкил этади.



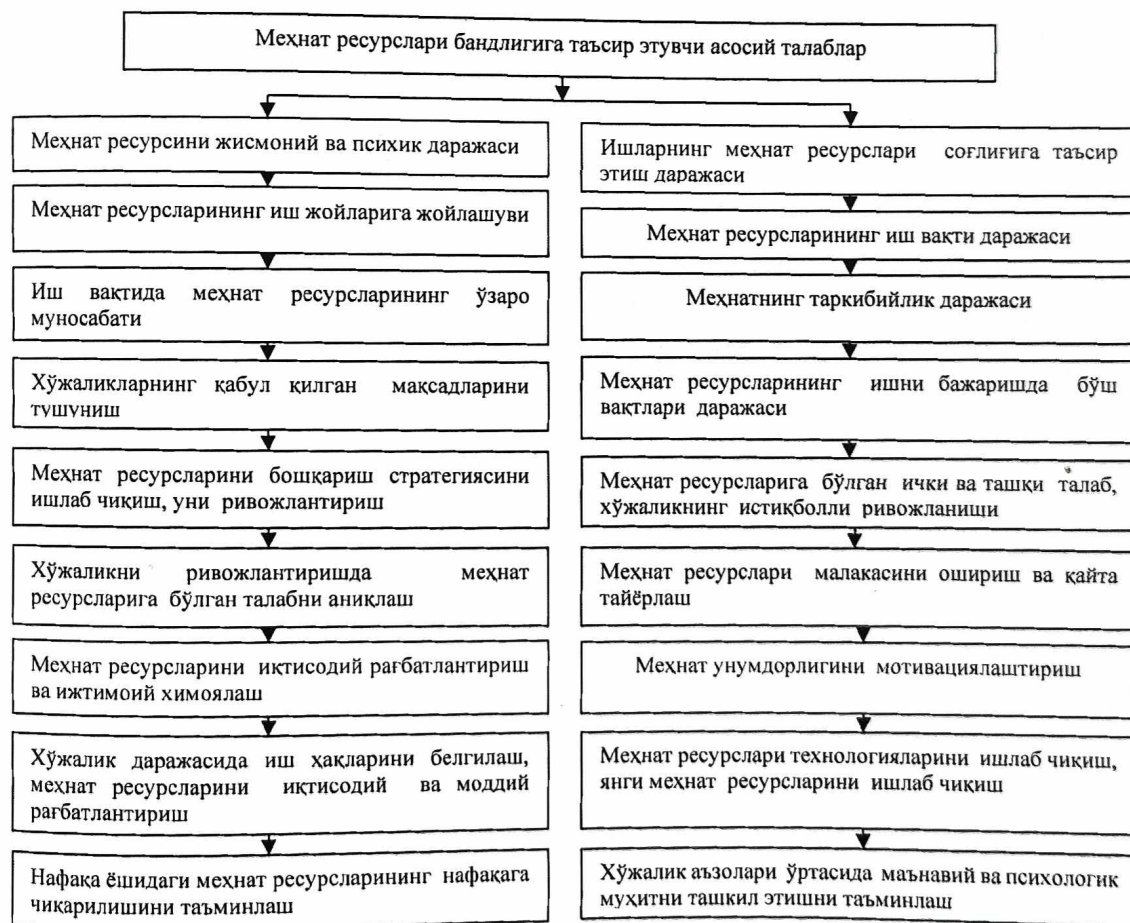
4-расм. Фермер хўжаликларида меҳнат ресурсларидан фойдаланишни такомиллаштириш.

2020 йилда ишсиз аҳоли орасидан республика бўйича 264965 кишини, шундан бўш иш ўринларига 191922 кишини, махсус (квота) иш ўринларига 73043 кишини бўш ва захира иш ўринларига жойлаштириш режалаштирилган. Тошкент вилояти бўйича 21384 кишини, шундан бўш иш ўринларига 14229 кишини, махсус (квота) иш ўринларига 7155 кишини ишга жойлаштириш режалаштирилган.

Қишлоқ хўжалиги меҳнат ресурслари бандлиги бўйича келтирилган статистик маълумотлар бўйича 2014-2020 йиллар ичида қишлоқ хўжалиги ишлаб чиқаришида банд бўлган меҳнат ресурслари 10,4 фоизга кўпайиб, 3794,4 минг кишини ташкил этса, фермер хўжаликларида шу давр ичида банд бўлган меҳнат ресурслари 1404,9 мингдан 1721,6 минг кишига ёки 23,0 фоизга кўпаяди, деҳқон хўжаликларида банд бўлган меҳнат ресурслари шу давр ичида 1,9 фоизга кўпаяди.

Деҳқон хўжаликларида банд бўлган меҳнат ресурслари қишлоқ хўжалиги тармоқларида банд бўлган меҳнат ресурсларининг 45,5 фоизини, қолган 55,5 фоизи фермер хўжаликларида банд бўлганларни ташкил этади.

Меҳнат ресурсларининг иш жойлари билан бандлигини таъминлашда асосий талаблар таъсири ва меҳнат ресурсларига бўлган талабларни истиқболлаштириш зарурлиги асослаб берилган (5-расм).

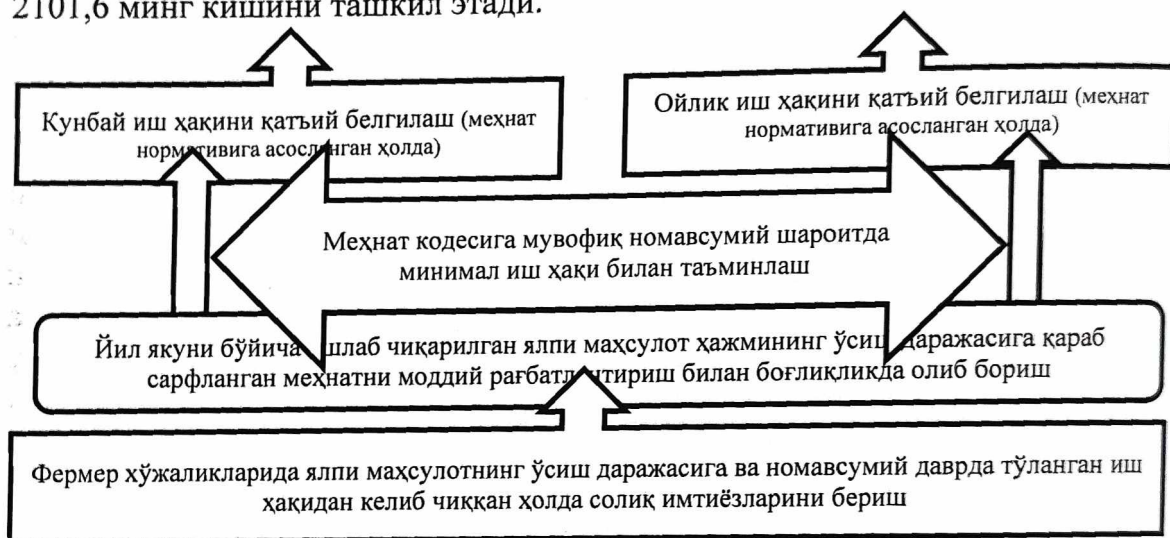


5-расм. Меҳнат ресурсларининг иш билан бандлигини таъминлаш муҳитини шакллантириш.

6-расмда қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан самарали фойдаланишни таъминлаш учун кунбай ва ойлик иш ҳақларини қатъий белгилаш ва ялпи ишлаб чиқариш даражаларининг ўсиб бориши ҳисобига меҳнатни рағбатлантириш механизми ишлаб чиқилган.

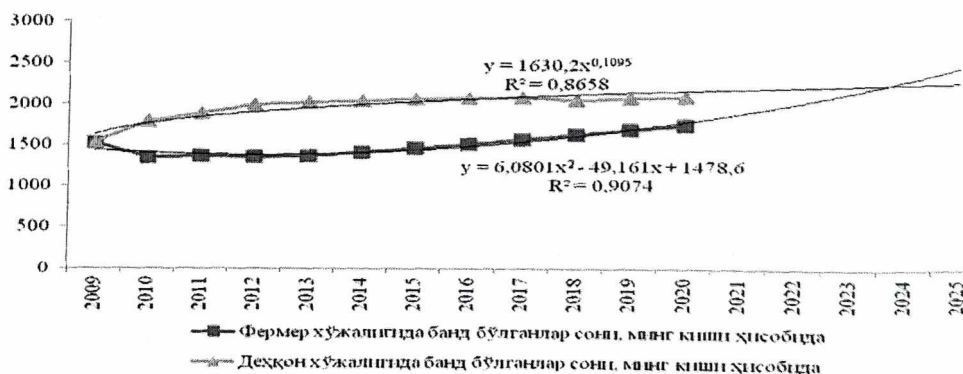
Меҳнат ресурслари бандлигини истиқболлаштиришда йиллар бўйича ўртача арифметик ўсиш услуби асосида истиқболлаштирилган. Қишлоқ хўжалигида 2014-2020 йиллар ичида қишлоқ хўжалигида банд бўлган меҳнат ресурслари ўртача йиллик ўсиши 6,3 фоизни, фермер хўжаликларида банд бўлганлар ўртача йиллик ўсиши 3,3 фоизни ва деҳқон хўжаликларида ўртача йиллик ўсиши 3,0 фоизни ташкил этади.

Қишлоқ хўжалигида 2025 йилга келиб ўртача банд бўлганлар 3858,5 минг кишини, фермер хўжаликларида 1756,9 минг кишини ва деҳқон хўжаликларида 2101,6 минг кишини ташкил этади.



6-расм. Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларидан фойдаланиш механизмини такомиллаштириш.

Қишлоқ хўжалигида 2020-2025 йиллар ичида қишлоқ хўжалигида банд бўлганларнинг динамикасининг функцияси шакллантирилиб, ушбу функция асосида фермер хўжалигида ва деҳқон хўжалигида банд бўлганларнинг истиқболли кўрсаткичлари (7-расмда) ҳисоблаб чиқилди.



7-расм. Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларининг истиқболи.

Юқоридаги ўрта арифметик ва полиминал усулда қишлоқ хўжалигидаги меҳнат ресурсларининг истиқболлини солиштирганимизда, қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларининг бандлиги полиминал усулда ўрта арифметик усулга нисбатан 751,1 минг кишига ёки 19,5 фоизга юқори эканлигини кўришимиз мумкин.

Бизнинг фикримизча, экин экиладиган майдонларнинг чекланганлигидан келиб чиққан ҳолда ортиқча меҳнат ресурсларидан фойдаланиш учун фермер ва деҳқон хўжаликлари томонидан етиштирилган қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини натурал ҳолатда истеъмол қилишдан ортиқчасини, саноат асосида қайта хўжаликлараро ишлаб чиқариш корхоналарини ташкил этиш ҳисобига ортиқча меҳнат ресурсларини иш жойлари билан таъминлаш мумкин. Бозор муносабатлари шароитида ҳар бир хўжалик фаолияти самарали бўлиши лозим, акс ҳолда у ишлаб чиқариш жараёнини кенгайтирилган такрор ишлаб чиқариш шаклида амалга ошира олмайди.

Иқтисодий тармоқларни қайта бозор қонуниятлари асосида ташкил этиш тармоқлар таркибида туб ўзгаришларни амалга ошириш билан боғлиқ бўлиб, 2015-2019 йиллар ичида қишлоқ хўжалигида банд бўлган меҳнат ресурслари 19,1 фоизга камайган, 2018-2019 йилларда эса 4,5 фоизга кўпайган бўлса, деҳқон хўжаликларидан бу кўрсаткичнинг ўсиши кейинги икки йил ичида 2,7 фоизни ташкил этган. Фермер хўжаликларидан меҳнат ресурсларини иш билан таъминлашда асосий хўжалик бўлиши керак. Шу давр ичида республика бўйича умумий меҳнат ресурслари 4,0 фоизга кўпайган, натижада 2015-2019 йиллар ичида қиймат шаклида ялпи қишлоқ хўжалиги маҳсулотларининг ўсиши 10,4 фоизга кўпайган. Фермер хўжаликлари бўйича ишлаб чиқарилган маҳсулот ҳажми 5,8 фоизга камайган, деҳқон хўжаликларидан эса бу кўрсаткич ўсиши 16,8 фоизга тенг бўлган.

Натижада меҳнат ресурсларининг иш билан бандлиги икки гектарга бир киши олинса, Тошкент вилояти бўйича 143,0 минг ишсиз меҳнат ресурсларини иш жойлари билан таъминлаш асосида уларга 78,5 млрд. сўм иш ҳақи берилиши ҳисобига иқтисодий-ижтимоий ҳолатларининг яхшиланишига эришилади.

Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурслари самарадорлигини ошириш муаммоларини бозор иқтисодиёти талаблари асосида илмий-назарий ва амалий жиҳатдан ўрганиш асосида қуйидаги хулосаларга келдик:

- Қишлоқ хўжалигида меҳнат ресурсларининг самарадорлигини оширишда қуйидаги тадбирларни кўриш зарур: меҳнат ресурсларига тақсимланадиган ерга услубий жиҳатдан асосланган меҳнат нормативларига риоя қилиш, меҳнат ресурсларининг малакаларига бўлган талабларни ишлаб чиқиш, меҳнатга яроқли меҳнат ресурсларини аниқлаш услубини бозор талаблари асосида ишлаб чиқиш ва уни такомиллаштириб бориш зарур.

- Меҳнат ресурсларидан қишлоқ хўжалигида фойдаланишнинг хусусиятларидан бири улардан мавсумий фойдаланиш ҳисобланиб, оқибатда меҳнат тақсимотини йил давомида нотекис тақсимланиши ҳисобланади. Уни юмшатишнинг бирдан-бир йўли мавсумий меҳнат ҳажмини камайтириш ҳисобланади. Бунинг олдини олиш учун меҳнат тақсимоти ойларга бўлиш

асосида мавсумий меҳнат сарфини камайтиришни қишлоқ хўжалиги маҳсулотларини саноат асосида қайта ишлаб чиқариш ҳисобланади.

• Қишлоқ хўжалиги тармоқларида меҳнат ресурслари самарадорлигини ошириш учун ҳозирги бозор шароитида уларга тўланаётган иш ҳақларини яқуний маҳсулот ишлаб чиқариш ҳажмига қараб тўлашга ўтиш лозим.

УДК.336.622

**“ЎЗБЕКНЕФТГАЗ” АЖ КОРХОНАЛАРИНИ
ИНВЕСТИЦИЯЛАШТИРИШ ВА АСОСИЙ ИШЛАБ ЧИҚАРИШ
ФЙДАЛАРИНИНГ ЖИСМОНИЙ ВА МАЪНАВИЙ ЭСКИРИШИНИ
БАШОРАТЛАШ**

**ИНВЕСТИРОВАНИЕ В ПРЕДПРИЯТИЯ АО “ЎЗБЕКНЕФТЕГАЗ” И
ПРОГНОЗИРОВАНИЕ ФИЗИЧЕСКОГО И МОРАЛЬНОГО ИЗНОСА
ОСНОВНЫХ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ФОНДОВ**

**PREDICTION OF PHYSICAL AND SPIRITUAL OBSOLETE OF
INVESTMENT AND PRIMARY PRODUCTION PROFITS OF
“UZBEKNEFTGAZ” JSC ENTERPRISES**

**Саидрасулова Х. (Геология фанлари университети
Иқтисод кафедраси мудири, PhD)**

***Аннотация.** Мақолада “Ўзбекнефтгаз” АЖни инвестициялаштириш ва ишлаб чиқариш фондларини ишдан чиқиши истиқболлаштирилган. Амортизация маблағларидан самарали фойдаланиш бўйича илмий-амалий таклифлар ишлаб чиқилган.*

***Калит сўзлар:** инвестиция, инновация, ишлаб чиқариш, асосий фондлар, амортизация, капитал таъмирлаш, истиқболлаштириш.*

***Аннотация.** В статье рассматриваются вопросы инвестиции и инновации производственных фондов и прогнозирования. Источники амортизации эффективно их использование и даны научно-практические предложение и прогнозы выхода со сферы производство основных производственных фондов.*

***Ключевые слова:** инвестиция, инновация, производство, основные фонды, амортизация, капитальный ремонт, прогнозирование.*

The article deals with the issue of investment and innovation of production assets and forecasting. Sources of depreciation and their effective use and tribute to scientific and practical proposals and forecasts for exit from the sphere of production of fixed production assets.

***Key words:** investment, innovation, production, fixed assets, depreciation, overhaul, forecasting.*

Жаҳон иқтисодий ривожланишида саноат ишлаб чиқариши юқори бўлган давлатлар иқтисодий тараққиётининг асосий омили бўлган саноат тармоқларидаги тузилмавий ўзгаришлар, асосий ишлаб чиқариш фондларидан